

SZILÁGYI GÁBOR¹**Koszovó katonaföldrajzi értékelése****Military geographical analysis of Kosovo****Absztrakt**

Koszovó rövid katonaföldrajzi értékelésének elkészítése során vizsgálni szükséges a jelenlegi helyzetet kialakító múltbéli eseményeket és a katonaföldrajzi értékelések alapösszetevőit, mint az ország természet-, társadalom-, és gazdaságföldrajzi adottságait, valamint az állam szerkezetének felépítését és politikai berendezkedését, továbbá haderejének struktúráját.

Kulcsszavak: Koszovó, katonaföldrajz, természet, társadalom, gazdaság, politika, haderő

Abstract

During the preparation of Kosovo's military geographical analysis it is necessary to analyze the historical events which formed the current situation, and the base elements of a military geographical analysis like natural, human and economy geographical parameters, the structure and the political system of the state, and military capabilities.

Keywords: Kosovo, military geography, natural, human, economy, politics, military

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar - National University of Public Service, Faculty of Military Science and Officer Training, E-mail: szilagyi.gabor@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0003-1483-1828

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A balkáni térségben végbemenő folyamatok már hosszú ideje komoly biztonsági problémákat okoznak a szomszédos területekre vonatkozóan, így Közép-Európára, azon belül pedig Magyarországra is. A Jugoszlávia széthullásához vezető feszültségek komoly és véres harcokba torkolltak, de időközben a térség stabilitása jórészt a külföldi beavatkozásoknak köszönhetően jelentősen növekedett. A vallási és nemzetiségi feszültségek, ha nem is teljes mértékben, de nagyrészt mérséklődtek, azonban – bár kisebb valószínűséggel – továbbra is fennállhat egy-egy hirtelen fellángoló nézet, vagy ideológiai különbség, amely összetűzésekhez vezethet.

Koszovóra vonatkozóan a fent vázolt problémák továbbra is fennállnak, de az ország fejlődésében már olyan gondok is napvilágra kerülnek, melyek nem új keletűek ugyan, de a feszültségek súlypontja egyre inkább ezek irányába látszik elmozdulni.

A terület elemzése során a katonaföldrajzi értékelések általános szempontjait követem, azaz vizsgálni fogom a terület történelmét, az általános földrajzi elhelyezkedését, a természet-, társadalom- és gazdaságföldrajzi adottságait, államszerkezeti és politikai berendezkedését, valamint a védelmi képességeit, ugyanakkor ezen részterületeken belül az aktuális és időben gyorsabban változó paraméterekre igyekszem fókuszálni. Az értékelés elkészítésében és az egyes részterületekhez fűzött véleményeim megalkotásában jelentős segítségemre voltak a helyszíni tapasztalataim, amelyeket a pristinai KFOR parancsnokságon teljesített szolgálatom ideje alatt szereztem.

TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

Koszovó történelmét vizsgálva választ kaphatunk az etnikai és vallási ellentétek okaira. 1448-ban a rigómezei csatát követően a térség török fennhatóság alá került, és a közel ötszáz évig tartó hódoltság idején a területre nagy számban érkeztek muszlim albánok. 1918-ban, az első világháború befejezését követően létrejött Jugoszlávia elődje, majd a második világháború után a szocialista Jugoszlávia. A sajátos szocialista rendszert kiépítő ország a Marshall-segély igénybevételével jelentős fejlődést mutatott, azonban a széleskörű vallási és etnikai összetétel, valamint az integrált területek eltérő gazdasági fejlettsége már a kezdetektől komoly problémákat vetett fel. A nagyszerb ideológia az egész országban, így a koszovói területeken is éreztette hatását, a népcsoportok közti ellentétet pedig fokozta, hogy a koszovói albánok egyre erősebben ragaszkodtak az autonómiájukhoz és végső célként függetlenségükhöz. Albánia mindeközben igyekezett támogatni a jugoszláviai albánokat a Nagy-Albánia létrehozásában táplált remények okán. A horvát származású Josip Broz Tito, aki partizánvezérből lett Jugoszlávia első számú vezetője igyekezett a szerb befolyást csökkenteni, és több területnek, köztük Koszovónak is autonómiát biztosított 1963-tól. Halála után a szerbek és albánok közötti konfliktus kiéleződött, rendszeresek voltak a tüntetések és az erőszakos cselekmények. 1989-ben a belgrádi kormányzat megvonta Koszovó autonómiáját és éveken keresztül módszeresen igyekeztek az autonóm intézményeket a központi irányítási rendszerbe vonni. Ennek legfőbb jellemzője az albánok erőszakos kiszorítása és elbocsájtása minden lehetséges területén az államigazgatásnak,

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

oktatásnak, médiának, egészségügynek és igazságszolgáltatásnak. Az albán lakosság a szerbek irányította közigazgatási intézményeket nem ismerte el, gyerekeiket saját anyanyelvi iskolákba járaták és minden lehetséges módon próbáltak ellenállni az atrocitásoknak. Mivel csendes protestálásuk hosszútávon nem vezetett eredményre és helyzetük javulása reménytelennek látszott, egyre inkább előretörték a radikális szemléletek, és az Albán Felszabadítási Hadsereg (UCK) nevű gerillaszervezet különböző fegyveres akciókat szervezett és hajtott végre a központi kormányzat intézményei és rendfenntartó erői, a szerb kisebbség, sőt a velük szimpatizálók ellen is. A szerb erők felvették a harcot a szeparatistákkal, aminek következményei súlyos etnikai tisztogatások, sok civil áldozat és nagy elvándorlás lettek. Egyes becslések szerint az otthoniakat elhagyó menekültek száma megközelítette a fél milliót. A helyzet komoly krízissé fajult és már mindennapossá váltak a nyílt fegyveres összetűzések. Az emberi jogok komoly megsértése miatt az ENSZ már vizsgálta békefenntartók küldését a helyszínre, de az elhúzódó előkészületek során a helyzet tovább romlott és a NATO beavatkozásra szánta el magát, 1999. március 24-től 76 napon keresztül ENSZ felhatalmazás nélküli légcsapásokat mért szerb célpontokra. A szerb kormányzatnak engednie kellett, és a KFOR (Kosovo Force) működése kezdetét vette.

A szerb csapatok távozásával az albán lakosság könyörtelen bosszút állt a főleg az ország északi részén lakó szerb kisebbségen, ahol kulturális, vallási és közösségi intézményekben is súlyos károk keletkeztek. Az el nem menekült szerbek a nemzetközi katonai szervezet védelmével vészelhették át az időszakot.

2008. február 17-én Koszovó kikiáltotta függetlenségét, amelyet Szerbia a mai napig nem ismer el.

ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZI TÉNYEZŐK²

ELHELYEZKEDÉS

Az ország az északi szélesség 41° 53' – 43° 16' és a keleti hosszúság 19° 59' – 21° 16' között helyezkedik el. 10 887 km² összterületével a világ országainak területi rangsorában a 169. helyet foglalja el. Határainak hossza összesen 702 km, melynek megoszlása a következő: D-DK Macedónia (FYROM)³ 159 km, D-DNY Albánia 112 km, NY Montenegró 79 km, ÉNY-É-ÉK-K Szerbia 352 km.

DOMBORZAT, FELSZÍNBORÍTOTTSÁG, VÍZRAJZ

A felszín erősen tagolt, jellemzően a medencék felszíne hullámos, dombos, a nagyobb kiterjedésű, összefüggő sík területek kiterjedése csekély, előbbieket középhegységek övezik. Az országban a földrengések valószínűsége a területen elhelyezkedő 3 magas szeiz-

² <http://www.britannica.com/place/Kosovo>

³ Former Yugoslav Republic Of Macedonia

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

mikus aktivitású terület miatt magas. A medence területek (Metohija, Koszovó-polje, Kis-Koszovó) jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkeznek, de nagyrészt kihasználatlanok. Az intenzív erdőirtás következményeként a mezőgazdaságilag nem hasznosított területeket elszórta fás ligetekkel tarkított füves puszta borítja.

Az ország legjelentősebb hegységei nyugaton az Albán-Alpok keleti vonulatai, délen a Sar-hegység, északon a Paonik-hegység. A területen több 2 000 méternél is magasabb hegycsúcs található, ezek közül a legmagasabb az albán határhoz közeli Derevica (2 656 m). A hegyvidéki területek magasabb térszíneit erdők borítják, az alacsonyabb területeken viszont csak facsoportok, vagy kopár felszínek maradtak az itt is jellemző erdőirtás miatt, napjainkban komoly problémát jelentenek az illegális fakivágások. A nem tervszerű erdőgazdálkodás a talajok pusztulását, erodálódását, valamint lemosódását okozza. Különösen jelentős a probléma az északi határterületek mentén, mivel a Szerbia és Koszovó között kitűzött határvonalat a szerb adminisztráció nem ismeri el, a nem legális favágók pedig egyáltalán nem törődnek vele. A faanyag megszerzésére szervezett bűnözői csoportok is bekapcsolódtak, és a rivalizálás sokszor erőszakos atrocitásokhoz vezet ezen szervezetek között és a hatóságokkal is.

A terület folyóvizei néhány nagyobb kivételtől eltekintve kis vízhozamú, gyors folyású patakok, a vízfolyások döntően az ország területén található hegységekben erednek. A legnagyobb folyók közé tartozik a Morava, Sitnica, Ibar, Fehér-Drim, Lepenac. Az ország energiaellátásához és víztartalék képzéséhez jelentős mértékben hozzájárulnak a mesterséges víztározók. A 2013. őszi és téli csapadékhiány komoly problémákat okozott a vízellátási rendszerben. A víztározók szintje a Spanyolországban korábban tapasztaltakhoz hasonlóan kritikusan lecsökkent, a vészhelyzet megelőzése érdekében, valamint a lakosság ivóvízellátásának folyamatos biztosítása miatt szükségszerű korlátozásokat kellett bevezetni a vízfelhasználás mérséklésére. A nagyobb vizek szennyezettsége a nagy mennyiségű sodródó hulladék és a tisztítatlan szennyvíz beáramlása miatt magas.

Talajok tekintetében a medencékben uralkodóak az öntés és barna erdőtalajok, valamint lösz és homokos agyag. A medencék alacsonyabb térszíneinek járhatósága nagyobb mennyiségű csapadék hullása után erőteljesen romlik. A hegységekben tipikusan megjelennek a fekete redzinák és a köves vázталajok, a növényzet pusztulása miatt több helyen intenzív erózió zajlik és a talajcsuszamlások veszélye is megnövekedett.

ÉGHAJLAT

Az ország éghajlatát alapvetően meghatározza a magasabb hegyvidékekkel övezett medencejelleg és az Adriai-tengerhez való közelsége. A medencékre jellemzően a kontinentális és a mediterrán jellemvonások keveredéseként a forró, váltakozóan csapadékos nyár, valamint a változatosan hideg és enyhébb időszakokkal tarkított, de alapvetően csapadékos téli időszak jellemző. A két évszak közötti átmenet néha hirtelen, máskor elnyújtott, de klasszikus értelemben vett őszi és tavaszi nehéz beszélni. Az évi középhőmérséklet 13 °C. A jelenleg folyó éghajlati változások a terület csapadékeloszlásának még szélsősé-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

gesebbé válását vetítik előre, így a közelmúltban tapasztalt kritikus vízhiány miatt valószínűleg a mezőgazdasági tevékenység átalakítására lesz szükség.

A magasabb hegyvidéki területeken erősen érvényesül a vertikális hatás és ennek megfelelően itt hegyvidéki éghajlat jellemző alacsonyabb átlaghőmérséklettel és a tengerszinthez közelebbi területek 600-800 mm csapadékátlagához képest magas, 3 000 mm körüli évi értékkel.

AZ ÁLLAMIGAZGATÁS RENDSZERE

Az országot 2008. február 17-én kikiáltott függetlenedése óta 2016. év elejére vonatkozó adatok szerint 109 ENSZ tagország ismerte el önálló államként.⁴ Az államigazgatás rendszere erősen támaszkodik a nemzetközi szervezetek helyi tevékenységére, de az önállóság megteremtése folyamatosan zajlik. A nemzetközi szervezetek szerepvállalása az ENSZ BT 1244. határozata alapján 1999-től kiteljesedett és a béke elérését követően feladatuk leginkább egy biztonságos, stabil, önmagát és a lakosait megvédeni képes, jogbiztonsággal rendelkező és az emberi jogokat tiszteletben tartó állam létrehozásának támogatása lett. Segítségükkel folyamatosan zajlik az állami adminisztrációs rendszer kiépítése és fejlesztése. A végső cél, hogy a nemzetközi szervezetek kivonulása után az ország önálló működésre legyen képes, ám a helyi viszonyok és rendszerbeli anomáliáknak köszönhetően ez nem is olyan egyszerű. Több szervezet mandátumát az előre tervezetthez képest meg kellett hosszabbítani, mivel távozásuk után nem látszott volna szavatolhatónak az ország önálló működőképessége.

Államformája köztársaság, fővárosa Pristina. Az állam élén az öt éves ciklusra választott köztársasági elnök áll. A törvényhozó testület egy 120 fős nemzetgyűlés, melyből 10 hely a szerb kisebbség, további 10 az egyéb kisebbségek képviselőinek van garantáltan fenntartva, ám ez utóbbi helyek a nemzetiségi arányok változása miatt felfelé módosulhatnak. A végrehajtó hatalmat a választott kormány gyakorolja, élén a miniszterelnökkel és miniszter tagjaival. Az ország közigazgatási felosztása 7 régióra és 38 járásra történik.

NÉPESSÉG, ETNIKAI VISZONYOK

Az ország lakossága 1 870 981⁵ fő, etnikai tagoltsága nagy, összetétele szerint 92% albán, a maradék 8%-on legfőbb részben szerbek, valamint bosnyákok, gorániak, romák, törökök, askálik osztoznak. A fellelhető népességi adatokat vizsgálva szembetűnő az albán lakosság számának növekedése az idők folyamán, valamint a szerb kisebbség számának drasztikus csökkenése az 1990-es években bekövetkezett konfliktus, és a későbbi, feljűk irányuló atrocitások hatására. A nagymértékű migráció miatt az ország lakosságszáma csökkenő tendenciát mutatott ezen időszakban (1. ábra). Az albán lakosság növekedését alap-

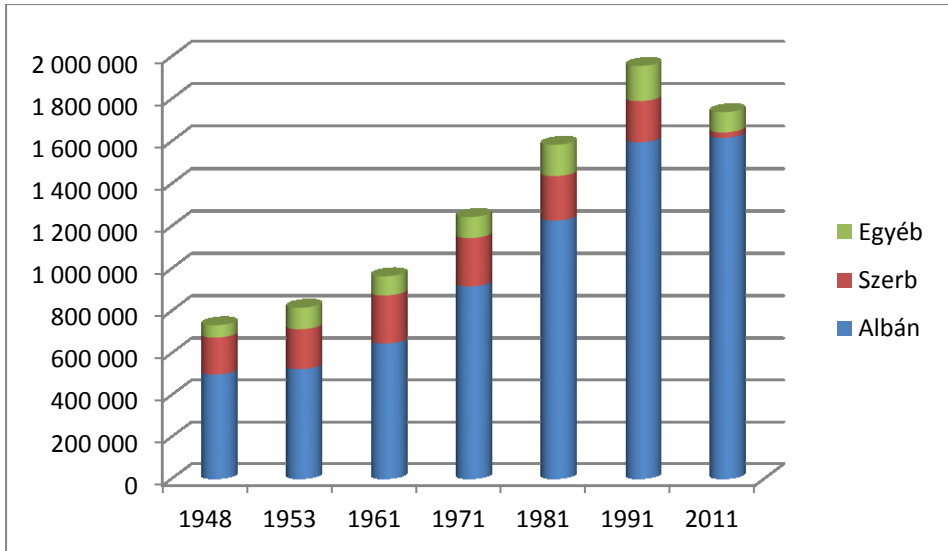
⁴ <http://www.worldbank.org/en/country/kosovo/overview>

⁵ A CIA World Factbook által 2015 júliusára vonatkozó becslült adat (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

vetően a náluk tradicionális, sokgyermekes családmodell okozta, ezt erősen alátámasztja a népesség korfája, mely szerint a fiatal lakosok aránya európai viszonylatban nagyon magas. Az átlagos népsűrűség 170,7 fő/km², a lakosság nagy része a városokban koncentrálódik, míg a hegyvidéki területek ritkábban lakottak.

1. ábra: Koszovó etnikai összetételének és lakosságszámának változása 1948 és 2011 között
(Forrás: a *Demographic changes of the Kosovo population 1948-2006*, és a *Kosovo Census Atlas 2011* adatai alapján saját szerkesztés)

Napjainkra az etnikai megosztottság miatt fennálló feszültségek sokkal árnyaltabbak, a lakosság lassan megbékélni látszik. Erre jó példa, hogy az országban tevékenykedő nemzetközi szervezeteknél munkát vállaló szerbek és albánok összhangban és együttműködve tudják munkájukat végezni. Más körülmények között szeparált etnikai eredetű inzultusok elszórtan előfordulnak, e cselekmények túlnyomó része a szerb határ közelében fekvő északi területekre (Mitrovica) koncentrálódik. Ehhez a területhez fűződik a szerb csapatok kivonása és a KFOR működésének kezdete óta történt legnagyobb zavargás 2004-ben, amelyet egy kb. 50 000 főre tehető albán lázadó csoport indított a szerb kisebbség sérelmére. Az esemény során több fő életét veszítette, több száz épületet és több tucat ortodox templomot megrongáltak, valamint rengeteg szerbet űztek el otthonából.⁶

⁶ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3551571.stm>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

A vallások megoszlása tükrözi a népcsoportok arányait, így a muszlim elterjedése 90% feletti, a fennmaradó hányadot pedig nagyrészt a szerb ortodox és a római katolikus alkotja.

GAZDASÁG

Koszovó a Világbank besorolása alapján egy feltörekvő, alacsony-közepes fejlettségű ország. Az elmúlt években, a 2008-as gazdasági válság ellenére folyamatos gazdasági növekedést produkált. A jó részmutatókat árnyalja, hogy az ország igen rossz gazdasági állapotban volt az 1990-es években, és az alacsony fejlettségi szintről könnyebb volt látványosabb eredményeket elérni. Rövidtávon több kihívással kell szembenéznie az országnak, a fejlődés ütemének fenntartásához elsősorban a belső termelés növekedésére van szükség, hogy felszámolható legyen a rendkívül magas importtöbblet. Komoly gondot jelent a kiemelkedően magas munkanélküliség, valamint az, hogy az ország Európa egyik legszegényebb állama. Az adófizetési hajlandóság és a legalizált működésű vállalkozói szektor komoly fejlesztésre szorul, mivel az adó és járulékbetételek nagyon alacsony szintűek. A pénzék áramlása nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem követhető, a korrupció sajnálatos módon nagymértékben átszövi a gazdasági és állami rendszereket. A szervezett bűnözés megjelenik az embercsempészetben, drogkereskedelemben, kiberbűnözésben, illetve nyugat-európai országokból származó eltulajdonított javak csempészetében. Koszovó az egyik központja az európai autó-maffiának.

Az ország a csekély hazai termeléshez kapcsolódó bevételeken túl hatalmas pénzösszegekhez jut a nemzetközi szervezetek támogatása révén, mint az Európai Unió, vagy a Világbank, de a sor hosszasan folytatható. Véleményem szerint Koszovó hosszú távú fejlődésének kulcsa a gazdasági folyamatok legalizálása, a szervezett feketegazdaság felszámolása, vagy legalábbis visszaszorítása lehet. Jelenleg saját bevételeiből nagyon nehezen tudná finanszírozni a kiadásokat, külső segítség nélkül pedig fejlesztésekről nem is álmodhatna.

Nagyon sok koszovói lakos dolgozik külföldön, a legkedveltebb célországok között helyet kap Németország, Olaszország, Görögország, de még Magyarország is. Az itt végzett munka nagy arányban nem hivatalos, de a magasabb bérek miatt vonzó. További távozásra ösztönző tényező a hazai óriási munkanélküliség, melyről a különböző forrásokból származó adatok nem egységesek, de valószínűen a teljes munkaképes korú lakosság esetében 30% fölötti, és még ennél is sokkal rosszabb a helyzet a fiatalabb generációra vonatkozóan (25 éves korig), ahol ez az arány megközelíti a 60%-ot. Ez különösen súlyos probléma annak tekintetében, hogy a társadalom kor szerinti összetételében a fiatalabb népesség van túlsúlyban. Az is kijelenthető, hogy a hazai átlagos bérszínvonal nagyon alacsony, holott a fogyasztói árak főleg a nagyvárosokban eléri, de akár meg is haladják a szegényebb Európai Unió tagállamokét. A külföldön munkavállalók a kint megkeresett bérük nagy részét hazaküldik, és így egy nagyobb család megélhetését tudják biztosítani, a felesleget pedig önálló vállalkozásokba próbálják investálni, inkább kevesebb sikerrel.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Az így beáramlott jövedelmek után az ország nem jut nagyarányú adóbevételekhez. Komoly foglalkoztatók viszont a nemzetközi szervezetek kihelyezett irodái, bázisai, akik az átlaghoz képest nagyon jó jövedelmeket és biztos, legális munkát kínálnak.

Az elmúlt időszakban egyre markánsabb problémaként jelenik meg a lakosság elvándorlása. A Koszovó felől, Európa fejlettebb térségeibe érkező migránsok száma erőteljesen megemelkedett. Az elvándorlás okai elsősorban gazdasági és politikai problémákra és elégedetlenségekre vezethetők vissza. A gazdasági okok között megemlítendő a nagyon magas munkanélküliség, valamint a bérek alacsony színvonala, illetve, hogy a lakosok belátható időn belül nem számítanak a gazdasági helyzet és az életszínvonaluk javulására. Politikai megközelítésben az általános közvélekedésre jellemző, hogy a politikai vezetőkől és pártokból az ország lassú fejlődése okán kiábrándultak, amit a különböző politikai erők közti csatározások és rivalizálások is nagyban erősítenek. Sok esetben a bizonytalan és elkeseredett embereknek a végső döntését valószínűleg az is befolyásolta, hogy az Európai Unióban napirendre kerültek a bevándorlást érintő kérdések, majd félve az esetleges korlátozások bevezetésétől mihamarabb igyekeztek útnak indulni a jobb életminőséggel kecsegtető országokba. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy a szervezett bűnözés egyes csoportjai a magas haszon reményében komoly „szolgáltatási” rendszert építettek ki. Ennek köszönhetően az embercsempészek nagyüzemi jelleggel már-már menetrendszerinti buszjáratokat indítottak az elvándorlók szállítására Szerbiába, hiszen ebbe az irányba vízumkényszer nem állt fenn, majd tovább az Európai Unió külső határa felé. A koszovói kormányzat közben képtelen volt meggyőzni a lakosokat a maradásra, hiszen szavakkal érvelhet ugyan, de a gazdasági problémák megoldására rövidtávon nincs lehetősége.⁷

Az ország egy főre jutó GDP-je (current US\$) 4 051,6 USD/fő⁸, mellyel a világ országai közül a 150. helyet foglalja el.⁹ A hivatalos fizetőeszköz az Euro, bár az ország nem tagja az európai közösségnek és a meghatározott kritériumokat sem teljesíti.

A mezőgazdasági termelés technikai fejlettsége alacsony színvonalú, a termelésre általában a szétagoltóság és a kisebb parcellák jellemzőek. Az ország területének 53%-a alkalmas mezőgazdasági tevékenységre, a szektor a GDP 14%-át és az ország exportjának 16%-át, továbbá a foglalkoztatottság negyedét adja. Fő növénytermékei a gabonafélék, kukorica, burgonya, napraforgó, zöldségek, gyümölcsök és újabban egyre nagyobb mennyiségben szőlő és az ehhez kapcsolódó bortermelés. Állattenyésztés terén a szarvasmarha tenyésztése és ennek megfelelően a tejtermelése a vezető szerep, de jelentős a szárnyasok tartása is. Az ágazat legnagyobb kihívásai az említett problémákon kívül a talaj minőségének romlása és szennyeződése, valamint az utóbbi időszakban egyre jelentő-

⁷ <http://www.ibtimes.co.uk/kosovo-thousands-illegal-migrants-try-enter-eu-via-serbia-hungary-1486929>

⁸ A Világbank által 2014-re vonatkozóan közölt adat

<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=KSV&series=&period>

⁹ A CIA World Factbook adatai alapján.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

sebb gondokat okozó vízhiány. A mezőgazdasági termelés nem képes kielégíteni a belső igényeket, az ország összes importjának közel 25%-át a beérkező agrártermékek teszik ki.

Az ipar szerkezeti összetétele sokrétű, és nagyobb mennyiségű exportálható többlet termelésére alkalmas. Koszovó jelentős mennyiségű és változatos ásványkincsekkel rendelkezik, a lignitkészlete a világon az 5. legnagyobb, ezen alapszik a hosszú távú villamos energia-termelési stratégia is. Az energiatermelés a jövőben is széntüzelésű erőművekre összpontosít, kisebb részben jelen van a vízenergia, míg a többi energiaforrás (például szél) aránya elhanyagolható. Ennek negatív hatása a nagyon nagy légszennyezés, ugyanis az erőművek nem képesek teljesíteni a modern szabványokat. Az elektromos energia-ellátás főleg a kisebb településeken néha bizonytalan, gyakoriak a hosszabb-rövidebb áramkimaradások. Az ásványkincsek közül nagy mennyiségben található továbbá cink, ólom, nikkel, króm, bauxit és nemesfémek is. A bányászat viszont az elavult technológiák és a tőkehiány miatt fejlesztésre szorul, ezért megindult egy privatizációs folyamat a magántőke bevonásának érdekében. Jelentős ipari ágazat az élelmiszer-feldolgozás, a textilipar, kézműves ipar, bőripar, gépgyártás (ezen belül autóiipari beszállítás) és a fémfeldolgozás. A szekunder szektor a GDP 20%-át teszi ki.

A szolgáltatások aránya igen magas, a GDP kétharmadát adja. Érdekes megemlíteni, hogy a nagy multinacionális cégek kisebb arányban vannak jelen, a hangsúly inkább a kisebb nemzeti, vagy szomszédos országokból származó vállalkozásokon van. A bank és biztosítási szektorban, valamint a telekommunikációban viszont erősen jellemző a külföldi tőke megjelenése.

Az ország közlekedési hálózatának gerincét a 2003 km hosszúságú közúti úthálózat adja, amely az utóbbi években jelentős fejlesztéseken ment keresztül. Elsősorban a gyorsforgalmi és autópálya hálózatban történtek jelentős beruházások külföldi források és támogatások bevonásával. Megépült a fővárost a nemzetközi repülőtérrel összekötő gyorsforgalmi út, továbbá a Pristinából Tiranába vezető autópálya jelentős része is. Az alacsonyabb rendű, hegyi és városi utak minősége további fejlesztésre szorul. A burkolatlan utak hossza 120 km. A vasúthálózat centrális szerkezetű, hossza 333 km. Fő gerincét a Pristina-Belgrád, valamint a Pristina-Skopje vonal alkotja, további jelentős vonal a Pristina-Nis és a Pristina-Pec. A pristinai nemzetközi repülőtér közvetlen vasúti összeköttetésben áll a várossal. Az ország területén 6 repülőtér található, melyből három szilárd burkolatú kifutópályával van ellátva, továbbá rendelkezik 2 helikopter-leszállóval. A légi közlekedés területén a közelmúlt legnagyobb fejlesztése a Pristina Nemzetközi Repülőtér (IATA: PRN) új termináljának megépítése volt¹⁰.

A telekommunikáció esetén napjainkban a fejlettséget leginkább az internet és mobiltelefon szolgáltatások felhasználóinak számával lehet reprezentálni. A kormányzati források adatai alapján a lakosság 76%-a internethasználó, amely megközelíti a fejlett országok átlagát, a mobiltelefon előfizetések száma pedig meghaladja a 1,5 milliót, amin két valós

¹⁰ A CIA World Factbook adatai alapján. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

szolgáltató osztozik. A szolgáltatások hozzáférése viszont nem minden területen azonos, a vezetékes internet ellátottság a kisebb településeken, a mobiltelefon-hálózat pedig a hegyvidékeken hiányos és utóbbi gyors adatátvitelre alkalmas lefedettsége is fejlesztésre szorul.

HADERŐ

Az országban 1999 óta működik a KFOR NATO irányítás alatt működő békefenntartó erő. A szervezet a kezdeti közel 50 000 fős létszáma mára 4 559 főre, a résztvevő országok száma pedig 39-ről 31-re csökkent.¹¹ Magyarország a kezdetektől fogva aktív részese a KFOR tevékenységének, és jelenleg 366 magyar katona szolgál kontingensben, illetve egyéni beosztásokban. A biztonsági helyzet összességében folyamatosan javul és a helyi biztonsági erők is egyre szervezettebben és jobb teljesítménnyel működnek.

Az 1990-es években az akkor még nem létező ország nem hivatalosan működő hadereje az UCK-val (Albán Felszabadítási Hadsereg) azonosítható. A szervezetről a vélemények erősen megoszlanak, mivel tevékenységük inkább gerilla jellegű volt és egyesek álláspontja szerint egy terroristaszervezetről volt szó. 1999-ben, közvetlenül a NATO erők bevonulása után az ENSZ BT 1244-es határozata értelmében elsődleges feladat volt, hogy a megosztott státuszú és ellenőrizhetetlen szervezetet felszasszák és demilitarizálják. 1999. szeptember 21-én, a szerb csapatok kivonását követően létrejött a KPC (Kosovo Protection Corps), de nem egy hagyományos értelemben vett haderő szerepét töltötte be, hanem tevékenysége az aknamentesítésre, újjáépítésre, humanitárius segítségnyújtásra koncentrált. Állománya részben a volt UCK tagokból állt és létszáma meghaladta az 5 000 főt.

2009. január 21-én a KPC transzformációja során létrejött a KSF (Kosovo Security Force), ami tulajdonképpen a KPC tudatos átalakítása és kibővített feladatkörrel való felruházása, valamint utolsó átmenet a valódi koszovói hadsereg létrejötté előtt. A könnyű fegyverzetű haderő feladatai közé tartozik a válságreagáló műveletekben való részvétel az országban és azon kívül, a civil lakosság védelme Koszovóban, valamint a civil hatóságok támogatása a vészhelyzetek és katasztrófák elhárításában. A szervezet felszereléseit nagyrészt támogató országoktól kapta felajánlasként, az állomány kiképzésében pedig szintén segítséget kaptak. Összlétszáma 2 500 fő állandó és további 800 fő tartalékos katonából áll, etnikai összetételét pedig igyekeznek a kisebbségek létszámához igazítani. 2014-ben a katonai kiadások a GDP 0,76%-át tették ki.

A valódi, klasszikus feladatokat ellátó haderő kiépítése ma már belátható időn belül szükségszerűen meg kell, hogy valósuljon, hiszen az ország státusza független, a nemzetközi katonai erők pedig idővel el fogják hagyni területét. 2014 márciusában a kormányzat bejelentette, hogy teljes funkcionáltságában várhatóan 2019-ben kezdi meg működését a

¹¹ A Kosovo Force Key Facts and Figures c. kiadványa alapján 2016 júniusára vonatkozó adatok http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_06/20160610_2016-06-KFOR-Placemat.pdf

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

Koszovói Hadsereg, és feladataként megjelölték az ország területi és szuverenitási, az állampolgárok, valamint a nemzeti érdekek védelmét. A létszám várhatóan 5 000 főből és további 3 000 fő tartalékosból áll majd. A költségvetését tekintve körülbelül évi 100 millió Euro tervezett, míg a jelenleg 3 300 fő összlétszámú KSF éves büdzséje 42 millió Euro.¹²

ÖSSZEZÉS

Koszovóban az általános helyzet javul, a népcsoportok közti ellentétek lassan, de biztatóan a megoldódás jeleit mutatják. Az ország előtt azonban jelentős és nagyméretű feladatok állnak a saját önállóságának kiterjesztése és a hosszú távú fejlődés megalapozásának érdekében. A fennmaradt etnikai problémákon túl különös hangsúlyt kell fektetni az államigazgatási intézményrendszer kiépítésére, az általános jogrend és az igazságszolgáltatás megerősítésére. Az erős karhatalmi szervek létrehozása megteremtheti az esélyt a bűnözés és korrupció visszaszorítására, valamint normalizált és vonzó környezetet teremthet a tőke beáramlásához.

A gazdaság fejlesztése érdekében a legfőbb feladatként ösztönözni kell a legális munkahelyek teremtését és háttérbe kell szorítani a feketegazdaságot. Az adóbevételeket és ezzel az újraosztható forrásokat úgy kell megnövelni, hogy a gazdaság minél több szereplőjét kell bevonnai az adófizetői körbe. Az ország természeti adottságait kihasználva és a befektetések élénkítésével az állam számára is nagy bevételi forrást jelenthet az ásványkincsek kitermelése és a mezőgazdaság fejlesztése.

Mindezek mellett komoly figyelmet kell szentelni az újonnan megjelenő biztonsági kockázatoknak is, mint a radikális iszlám eszmék terjedése, valamint a különböző, nemzetközi terroristaszervezetek helyi aktivitásának növekedése. Több radikális vallási eszmét valló koszovói csatlakozott az Iszlám Államhoz, és több helyben működő terroristasejtről is napvilágot láttak információk. Az hatékony megelőzés és védekezés érdekében ezeket a csoportokat még a megerősödésük előtt kell felszámolni.

Koszovó hosszú távú célja a fejlettebb Európához való közeledés, ennek eléréséhez viszont nagyon sok helyi problémával kell még megküzdenie. A fejlődésben és a szomszédos országokkal fenntartott viszony normalizálódásában segítség lehet, hogy Szerbiának is hasonló céljai vannak, amely az ellentétek felszámolásában komoly motiváció.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Pócsmegyeri Gábor, Koós Tamás, Szilágyi Gábor*: A volt Jugoszlávia utódállamainak biztonságföldrajzi értékelése, ZMNE, Budapest, 2011. 7-9; 47-53. o.
2. *Pócsmegyeri, Gábor; Koós, Tamás; Szilágyi, Gábor*: Security geographical analysis of Kosovo, In: Tradecraft Review, 6/2. (Special Issue) sz., MK KBH, Budapest, 2010. 13-25. o.

¹² <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-decides-to-form-kosovo-armed-forces>

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2016. IX. évfolyam 2. szám

3. Szerk.: *Lusták Péter*: Koszovó katonaföldrajzi atlasza, Magyar Honvédség Geoinformációs Szolgálat, Budapest, 2009.
4. *Malcolm, Noel; Djilas, Aleksa*: Is Kosovo Real? In: *Foreign Affairs*, vol. 78. nr. 1. New York, 1999. 130-139. p.

Internetes hivatkozások:

1. <http://www.ibtimes.co.uk/kosovo-thousands-illegal-migrants-try-enter-eu-via-serbia-hungary-1486929> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
2. <http://www.euractiv.com/sections/global-europe/poverty-spurs-mass-migration-kosovo-312131> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
3. http://ec.europa.eu/enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo/index_en.htm (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
4. <http://www.unkt.org/un-agencies/world-bank/> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
5. http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/Events_2013/4thRD/PPT/Dema_en.pdf (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
6. http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/Europe/documents/Events_2012/3rdRD/07-Bunjaku_Kosovo_Presentation_Prag_30.05.2012.pdf (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
7. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/322726/Kosovo> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
8. http://www.eustrade-ks.eu/kosovo_content_3629427.html (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
9. <http://www.mfa-ks.net/?page=2,119> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
10. <http://www.mfa-ks.net/?page=2,4,1944> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
11. http://www.mfa-ks.net/repository/docs/STIKK_raport_eng_2013_short_web.pdf (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
12. <https://www.osac.gov/Pages/ContentReportDetails.aspx?cid=15108> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
13. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_06/20160610_2016-06-KFOR-Placemat.pdf (letöltés dátuma: 2016.06.17.)
14. http://www.mksf-ks.org/repository/docs/Anual_Report_of_MKSF_for_2014_english2.pdf (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
15. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (letöltés dátuma: 2016.06.17.)
16. <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-decides-to-form-kosovo-armed-forces> (letöltés dátuma: 2016.05.13.)
17. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3551571.stm> (letöltés dátuma: 2016.06.17.)
18. <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&country=KSV&series=&period> (letöltés dátuma: 2016.06.20.)